

Op zoek naar nieuwe vormen van monastiek leven

Een gesprek met Benoit Standaert – door Charles van Leeuwen

‘Veel kloostervaders hebben duidelijke ideeën over wat geslaagde en minder geslaagde vormen van monastiek leven zijn. Sterke vormen van kloosterleven zijn, in hun waardenschaal, het *cenobium*, waarin een gemeenschap intensief en broederlijk samenleeft, en een ver doorgevoerd *kluzenaarsbestaan*, waarin mensen zich geheel overgeven aan een uiterste vorm van ascese en gebed. Tussenvormen worden over het algemeen minder overtuigend gevonden. Toch denk ik dat we vandaag ook met die zwakkere tussenvormen iets kunnen aanvangen, als we denken aan nieuwe vormen van monastiek leven.’

Aan het woord is Benoît Standaert, monnik in Brugge en auteur van een groot aantal boeken over exegese en monastieke spiritualiteit. Hij spreekt vriendelijk en enthousiast, met een hartelijke glimlach die dwars door zijn volle baard heen straalt. Maar hoe snel hij zijn zinnen ook opbouwt, elk woord blijft hij bedachtzaam uitspreken. Dat hoort bij de anderstalige die behoedzaam de betekenis van woorden in zijn tweede taal aftast. En het past ook bij de monnik die zich niet graag verspreekt.

Een klein decadent kloostertje

‘Mensen hebben vandaag de dag wel degelijk een verlangen naar het kloosterleven, maar ze kunnen niet alles aan. De huidige modellen zijn wellicht te sterk en eenzijdig voor hen. Ze hebben behoefte aan een *afgezwakte* vorm van monastiek leven. Dat is wat ik overal om mij heen bespeur. Ik zal een voorbeeld geven. Toen ik, jaren geleden, een gast aan een medebroeder - licht ironisch - hoorde vragen ‘of we niet ergens een klein decadent kloostertje konden beginnen’, had ik toch wel plezier, van binnen. Hij dacht wellicht aan een minder hoog gegrepen vorm van monastiek leven, een model dat beter bij deze tijd zou aansluiten. Hoe dan ook, een ‘klein decadent kloostertje’... die term is me sindsdien lief geworden en ik hanteer hem ook voor de tussenvorm van gemeenschapsleven en kluzenaarsleven waarnaar ik zelf op zoek ben.’

Onmiskerbare grandeur

‘Ik woon nu bijna vijftig jaar in de abdij van Sint-Andries: niet bepaald een klein en decadent kloostertje. Als elfjarige jongen kwam ik al naar het grote internaat en daarna ben ik er gebleven, met een aantal kortere en langere onderbrekingen voor studiereizen en werk. Ik ben in de loop van die jaren enorm veel van de site van Sint Andries gaan houden, die een heel eigen karakter heeft, een bijzondere *genius loci* zoals men wel zegt. Het is een klooster met een onmiskerbare *grandeur*, zoals de naam Zevenkerken al uitdrukt. Het is heerlijk om hier te werken, te bidden, te wandelen, alleen te zijn of mensen te ontmoeten. Het is een verrukkelijke ruimte waarin we kunnen opbloeien of ons afzonderen. Groots, uitgestrekt en ambitieus van opzet...’

Uitgestrekte oase

De abdij van Zevenkerken ligt aan alle zijden omringd door bos, met brede lanen die soms onverwachte perspectieven bieden. Aan de noordzijde is er een klein kronkelend beekje, aan de zuidkant strekken zich de landerijen uit van de boerderij, aan de westzijde ligt er een wat ruiger terrein met wilde bosschages en ondoordringbaar struikgewas. En een zilte zeewind waait door de toppen van de beuken en dennen die evenals het klooster zelf ruim een eeuw oud zijn. De abdij is een uitgestrekte oase

waarin mensen op verhaal kunnen komen. Voor bezoekers is er een kleine uitspanning aan het begin van het terrein, terwijl ze ook even in de reusachtige abdijkerk of een van de zes kapellen die er omheen zijn gebouwd, kunnen vertoeven. Voor de kloostergasten is er een omvangrijk gastenverblijf, dat onlangs geheel is gerenoveerd en enkele tientallen mooi gestileerde kamers telt. Voor jongeren zijn er de lichte en moderne ruimtes van het belendende internaat, helemaal aan het eind van het terrein, waar ze hun *high brow* opleiding krijgen. Achter de kerk, het gastenverblijf en de school liggen de kloostergebouwen zelf bijna een beetje verscholen, in de schaduw van een neoromaanse klokkentoren en rondom een paar vierkante kloostertuinen. Het zijn enkele lange bakstenen vleugels die uitzien op stille binnentuinen: lege ruimten die het eigenlijk hart vormen van het grote complex, opzettelijk vrijgelaten *vides* die een sfeer van vrede en bezinning oproepen en uitnodigen tot gebed.

Kleinschalige vormen

‘Het onderhouden van zo’n groot klooster vraagt veel, en al helemaal van een gemeenschap die kleiner en ouder wordt. We zijn nu met 29 monniken, waarvan bijna de helft boven de tachtig is. We zullen moeten nadenken over nieuwe bestemmingen van de gebouwen, wat ook betekent dat we moeten nadenken over nieuwe vormen van wonen en werken. Maar, wat belangrijker is, over nieuwe en kleinschalige vormen van monastiek leven in het algemeen, hoeveel we ook houden van en ontvangen hebben in die oude en grootse abdijen die uit de negentiende en het begin van de twintigste eeuw stammen. Als het in stand houden van zo’n huis zoveel energie en aandacht vraagt dat de vorm zelf je niet meer draagt en vormt, maar je eerder tot last wordt en beklemmt, dan zul je de situatie onder ogen moeten zien en keuzes maken. Dat is de situatie die zich in heel veel oude grote abdijen in Europa aandient, en ook bij ons.’

Terug naar de woestijn

‘We moeten als monniken de grote vormen durven loslaten en teruggaan naar de woestijn. Dat geldt trouwens voor alle gelovigen, want veel in het kerkgebeuren is aan het afbrokkelen: christenen zullen het in de toekomst waarschijnlijk met veel bescheidener vormen moeten doen. Voor ons monniken is het overigens helemaal niet erg om terug te gaan naar de woestijn, want dat is de plaats waar we begonnen zijn. In de vierde en vijfde eeuw na Christus is onze levensvorm in de woestijnen van Egypte, Palestina, Syrië en Cappadocië ontstaan. Daar hebben monniken een levenskunst ontwikkeld die ik zou willen aanduiden als evangelische menselijkheid. Ze verdiepten in de woestijn hun geloof en leerden omgaan met hun zwakheden, maar ook met elkaar: aandacht schenken, in de leer gaan, verzorgen, vergeven... Die levenskunst is nog steeds de kern van ons monastieke leven.’

Laura

‘Samen met enkele andere mensen ben ik een paar jaar geleden begonnen met het experiment van de *laura*. Een *laura* is een heel oud woord voor een monastieke nederzetting in de woestijn: een aantal kluizenaarshuisjes die verspreid lagen over het land. Het woord *laura* is eigenlijk het woord voor de *weg*, de *steeg* die de afzonderlijke huisjes met elkaar verbond. De kluizenaars die er woonden kwamen af en toe samen, vaak maar één keer per week, voor een viering en een gezamenlijk delen. Verder leefden, werkten en baden ze elk in hun eigen celletje, in stilte en eenzaamheid. Wij hebben dat model van die *laura* opnieuw willen neerzetten, maar dan in de realiteit van de eenentwintigste eeuw, met mensen die het monastieke leven vanuit hun eigen huis willen doorleven. Ze leven ieder voor zich, maar weten zich wel met elkaar verbonden in de *laura*.

Driedubbel spoor

Er zijn eigenlijk drie wegen die ónze celletjes verbinden, er is een driedubbel spoor waarmee we samen een kring vormen. Eén kring is verenigd door het internet, het meest gebruikte ‘steegje’ van vandaag de dag! Via internet delen we onze lezingen of bijvoorbeeld een uitnodiging tot een nachtwake, die we dan elk in onze eigen woning doen. Zo zijn we ondanks de afstand met elkaar verbonden. Het is een wijde kring, want ongeveer tweehonderd mensen ontvangen regelmatig onze emails en volgen onze website: ze bevinden zich overal ter wereld. We willen onze berichten binnenkort ook graag in het Frans uitbrengen, om nog meer mensen toe te laten tot deze virtuele gemeenschap. De tweede kring is die van de gezamenlijke activiteiten: een lezing, een meditatie-bijeenkomst, een ontmoeting rond een bepaald thema. Deze activiteiten hebben een vrij lokaal karakter: elke maand komen ongeveer tien tot twaalf mensen ergens in het Brugse samen. We slagen er werkelijk in om thema’s te verdiepen en tot een uitwisseling te komen. En wat verrassend is: er zijn altijd weer nieuwe mensen die een keer aan een activiteit deelnemen. De derde kring is de kerngroep van onze laura die in principe wekelijks bijeenkomt: deze is voor het ogenblik aan een herschikking toe, en daarom kan ik er niet zoveel over zeggen. Zoals te zien is op de website, is Linda nu de spil van die zogenaamde derde kring.

Heiliging: God alles in allen

‘Het doel van de Laura is, kort en krachtig, de *heiliging* van al wie er aansluiting bij zoekt. We zoeken het Rijk Gods en anders niet. De acht zaligheden van de Bergrede vormen even zovele toegangspoorten tot dit ene doel. Het voortdurend gebed in smeken, danken en loven hoort bij de vruchten van zo’n leven. We streven niet slechts een ideaal na van persoonlijke vervolmaking, de richting is een universele heiliging: God alles in allen.’

Lekenspiritualiteit

‘De laura als geheel is nog in opbouw, we hebben hem pas op 1 november 2005 officieel gesticht. Daar hoort natuurlijk ook een naam bij. We hebben gekozen voor *Laura van abba Poimen*: Poimen was een van de meest krachtige én humane leermeesters uit de woestijn die ons nog steeds veel te vertellen heeft. We grijpen in onze laura vooral terug op de spiritualiteit van de woestijn, op oude monastieke kernbegrippen die ik ook in mijn recente boek *Spiritualiteit als levenskunst* heb opgenomen. Ik heb dat boek geschreven met de leden van onze laura voor ogen, of laat ik het iets breder benoemen: met leken in gedachten die zich door de monastieke levenswijze aangesproken voelen. Ook het kleine boekje met vaderspreuken voor elke dag van het jaar, *Wijsheid uit de woestijn*, is bedoeld als een eenvoudige inwijding van leken in die wereld van de woestijnvaders. Abt Poimen is er de spilfiguur van. Persoonlijk zie ik het als een grote uitdaging om dat religieuze erfgoed aan leken over te dragen, om aan gewone mensen die in de wereld leven iets van een monastieke vorming aan te reiken. Want ik ben ervan overtuigd dat het dáár verdergaat, in kleinschalige en misschien kwetsbare vormen, maar vanuit een authentiek verlangen.

Onze instrumenten

‘Sleutelbegrippen voor het monastieke leven in lekenvorm zijn in onze laura: de lectio; de psalmodie; het jesusgebed; de voorspraak; de stille meditatie; de wandeling (pelgrimstocht); de kruisweg; de aanbidding; de nachtwake; het vasten; het geestelijk gesprek; de gastvrijheid; de vriendschap. Zo’n rijtje komt misschien wat willekeurig over en het is ook niet een compleet rijtje: alle 99 thema’s van *Spiritualiteit als levenskunst* kun je daarin onderbrengen. Maar laten we zeggen: voor ons zijn dit belangrijke instrumenten, vormen die je kunt aanleren en waarin je het evangelisch leven kunt verdiepen en delen. Door afwisselende vormen te hanteren, komen we tot ons doel: een niet aflatend gebed. Daarnaast is er natuurlijk de barmhartigheid, die is fundamenteel, zij wordt

wel het sacrament van de Godsontmoeting genoemd. De biddende variant daarvan is de voorspraak, want in ons gebed weten we ons met allen verbonden. De lauriet is een *voorspreker*, hij of zij leeft niet narcistisch op zichzelf en is in het geheel niet bekommerd om zijn eigen verhaal. Zodra je de eenzaamheid ingaat, doe je dat om met het universele bezig te zijn, en niet met jezelf. Nee, de leden van de laura leren zich meer en meer openstellen voor elkaar en samen in het aangezicht van de Heilige te staan. Maar zo'n houding vraagt natuurlijk wel een lang leerproces.'

Nachtwake

'Een van de vormen die voor ons heel belangrijk is, is de nachtwake. Voor veel leden is ze eigenlijk nieuw, die nachtwake: het is een manier om helemaal vrij te komen en alles los te laten. Voor mij persoonlijk was het een groot moment om met die traditie kennis te maken. Het waken is niet gericht op een prestatie, het gaat erom er gewoon te zijn. Het vraagt heel weinig energie terwijl je heel veel ontvangt. We ondersteunen de nachtwake met iconen, die ons gevoelig maken voor het licht dat in ons doorbreekt. Eigenlijk vraagt de nachtwake om een houding die we ons ook overdag willen eigen maken: eenvoudigweg er zijn, stil ontvangen en de dingen zich zien ontvouwen. Deze oude ascetische praktijk blijkt vandaag echt aan te spreken: mensen vinden er een nieuwe vrijheid in, een nieuwe ruimte, als ze geleerd hebben om hem goed te beoefenen. Want je moet natuurlijk niet zomaar wat aanrommelen... Als je ongeïnfocueerd begint met waken, net zoals met vasten, ben je binnen de kortste keren een wrak. Maar als je het goed doet, krijg je er energie van en word je erdoor gesterkt en geopend. Wij raden mensen aan om voorzichtig te beginnen, een keer per week een uurtje, en het dan geleidelijk aan uit te bouwen. Maar ik ken ook mensen die zover zijn dat ze elke nacht waken: "dat is onze ziel en ons leven", zeggen ze.'

Psalmgebed

'Het mooie van de laura is, dat het een gemeenschap is die ons verbindt in het bidden van de psalmen. We hebben niet één zelfde manier om de psalmen te bidden, maar we weten wel van elkaar dat we ze bidden en blijven bidden. We stellen voor om de oude maat van Benedictus over te nemen, we doen één week over één psalterium. Dit was trouwens ook de maat van Pachomius in Egypte, men noemde het wel 'de regel van de engel'. Een andere maat komen we bij de Syrische Vaders tegen, met name in de vorming van kluzenaars. Het eerste jaar van hun opleiding worden deze geacht elke nacht het *hele* psalterium te bidden, niets meer en niets minder; maar na een jaar zijn ze vrij! Hun geheugen is dan geheel en al met psalmverzen 'gemeubileerd', daarop kunnen ze in hun spontane en uit het hart opwellende gebed terugvallen. Er zijn uiteraard nog heel andere tradities, bijvoorbeeld in de Anglicaanse kerk. Daar hebben ze een leesrooster waarin ze elke maand alle psalmen bidden, ze lezen er elke dag vijf. Dat is de andere kant van het spectrum, een soort praktische ondergrens.'

Initiatie

'Leken, monniken, kluzenaars: we moeten allemaal ons eigen ritme vinden in het bidden van de psalmen. In mijn ogen is een ideale maat – óók voor leken – die van de regel van Benedictus: één keer per week het hele psalterium door. Een in de Joodse traditie veel gehanteerd schema is bijvoorbeeld dat van 1-29, 30-50, 51-72, 73-89, 90-106, 107-119 en 120-150. Je kunt op zondag beginnen, of op maandag en dan die laatste feestelijke jubelcyclus voor de zondag bewaren. Dat zevendaagse psalmenritme kan ik van harte aanbevelen. Elke dag heeft zijn eigen atmosfeer. En ook als je niet elke dag alles kunt uitbidden, kun je het ritme toch doorleven. Want de psalmen zetten zich in je geheugen en hart vast. Je kent uiteindelijk het menu van de dag en je hart weet hoe het daarbij kan blijven, met veel of met weinig woorden. Essentieel is dat je trouw bent aan één vertaling en aan een bepaald gebedsritme. Het vertrouwd maken van mensen

met het bidden van de psalmen, dat is wel een rode lijn in mijn werk: in lezingen, retraiteweken, een aantal boeken, altijd ben ik ermee bezig geweest. En deze jaren dus ook in de laura. Voor nieuwe mensen is het bijvoorbeeld een hele belevenis om tijdens een nachtwake de psalmen achter elkaar te horen bidden, heel eenvoudig, hardop en om beurten. Het is een soort inwijding, een iniatie in het psalmgebed.’

Poestinia

‘We hebben in onze kring ook mensen die zich met regelmaat terugtrekken op een stille plaats. Ergens buiten, op enige afstand van de bewoonde wereld. We hanteren daarvoor wel het woord *poestinia* (Russisch voor woestijn). Het is een concept dat door de uit Rusland gevluchte schrijfster Catherine De Heuck Doherty is aangereikt: haar boek *Poestinia* heeft in Amerika en Canada een groot publiek bereikt. Het woord duidt op de kluis die leken – *poestiniks* – buiten de stad kunnen bezoeken, een houten hutje waar ze niet veel meer hebben dan een tafel, een stoel, een rustbank, een bijbel, een ikoon, een kruik water en een stuk brood, en zich een etmaal of enkele dagen terugtrekken. Ze brengen die tijd door in stilte en eenzaamheid en beoefenen er een lange bijbellezing en een wereldomvattend gebed om voorspraak. In Amerika is dit een hele beweging geworden: mensen die zich af en toe van alles ontdoen en zich 12 of 24 uur in een stil hutje terugtrekken, alleen met zichzelf, alleen met de Ene. Aan iedereen die diepgang zoekt, kun je de vraag stellen: ‘heb je zo’n *poestinia* bij de hand, voor drie of zes uur, voor twaalf uur of een etmaal?’ Bespreek het met de overste van een klooster in de buurt, waar je – wie weet op de tweede of derde verdieping of in een verlaten hok in de tuin – juist vindt wat je zoekt: een tafel, een stoel, een bed, een ikoon en een bijbel. Je hoeft er niets aan toe te voegen, maar moet ook er niets van afnemen. Omgekeerd kunnen we ook de kloosters vragen om één of twee *poestinia*’s in te richten voor leken. Kloosters zijn er genoeg en vaak hebben ze ook wel enkele lege kamers. De formule van de *poestinia* zou voor die leegstand een nieuwe

bestemming kunnen zijn, en een antwoord op de door velen ervaren behoefte aan regelmatig stilte dagen. De vruchten van de *poestinia* laten zich na een paar seizoenen plukken. Het is een praktijk die vraagt om regelmaat en duur.’

Herformuleren

‘We grijpen dus terug op heel oude, maar ook op nieuwe vormen. De leden van de laura ervaren die oude vormen als nieuw en verfrissend, en die nieuwe als oud en beproefd. Hetzelfde geldt voor de monastieke taal zelf: de begrippen die we hanteren komen uit oeroude tradities, maar we hebben wel een aantal keuzes gemaakt bij de vertaling en naamgeving, zodat onze taal aansluiting vindt bij een eigentijds levensgevoel. Ik sprak pas met iemand die een lijstje had opgesteld van termen die hij in het boek *Spiritualiteit als levenskunst* miste. Waarom komt het woord *gemeenschap* er niet in voor? Dan leg ik uit dat het er wél in voorkomt, maar met een andere ingang: *vriendschap*. Daar vind je een heel stuk over de *koinonia*. Zo is er ook geen apart hoofdstuk over *gehoorzaamheid*, maar wél een hoofdstuk over *luisteren* waarin het aan de orde komt. Het woord *novice* of *leerling* ontbreekt eveneens, maar wel is er een hoofdstuk over *abba*, de leermeester, waarin het ook gaat over het monastieke leerproces.

Geen andere regel dan...

En het woord *regel* zelf? Ik heb daar geen apart hoofdstuk aan gewijd, met opzet. De oude vader Barsanufius van Gaza gaf eens als antwoord, toen een oude, wat neerslachtige kluisenaar hem om een regel smeekte: *De vreze Gods, dat is onze regel!* Er is ook een chinees spreekwoord dat zegt: *geen andere wet dan het hart*. We zullen heel ons leven vanuit ons hart, vanuit ons eigen aanvoelen, moeten waarmaken: anders is het niet geloofwaardig. Eigenlijk is het hele ‘alfabet van een monnik’ bedoeld als een soort regel, vanuit het idee dat het sleutelbegrippen aanreikt om die vreze Gods, dat diepe aanvoelen, aan te leren. Maar je moet nooit vergeten dat je wel een aantal praktijken kunt aanleren, maar vervolgens ze zelf zult moeten

beoefenen en daarbij zorgvuldig je eigen gevoel volgen. Monastiek leven is niet een vooropgesteld programma van anderen dat je kunt navolgen: nee, je zult het zelf moeten interpreteren en toepassen. Daarom staat het woord *levenskunst* in de titel van mijn boek: een monastieke leefregel is in wezen een tekst over religieuze levenskunst, die je kunt leren maar vervolgens zelf moet doorleven. Misschien dat we in een volgende druk wel een paar termen zullen toevoegen, of in elk geval het register uitbreiden met een aantal andere grondwoorden. Want ze staan er in, maar gaan soms schuil achter andere termen die we als ingang hebben gekozen.'

Bestendinging

'Een lura is kwetsbaar. Wij zijn bijvoorbeeld maar een tamelijk kleine kring en bestaan nog niet zo lang: enkele jaren. En we moeten ook nog een heleboel uitvinden. Dat is een van de redenen waarom we als lura niet zo vaak de publiciteit opzoeken. Maar we zoeken wel naar mogelijkheden om de vorm te consolideren. Een ervan is dat we graag werken met herkenbare symbolen: nieuwe leden geven we een *psalterium*, een psalmenboek. En ook *ikonen* spelen een belangrijke ondersteunende rol in ons gebed, iedereen van de lura heeft er wel een gekregen. Verder zijn er natuurlijk ook vragen over de vorm, zoals bijvoorbeeld: kunnen we komen tot een of andere vorm van gelofte? Een van onze leden heeft die vraag voorgelegd aan de bisschop. In mijn ogen is dat de juiste weg, een lura heeft wel een coördinerende en centrale persoon maar voor een gelofte moet je bij de bisschop zijn. Een andere vraag is die van de verhouding van de lura ten opzichte van het klooster van Sint-Andries. Twee dingen in die verhouding zijn duidelijk: er is een bepaalde band met het klooster; referent voor de laurieten is de abt van het klooster, niet de coördinerende persoon van de lura. Onze huidige abt heeft een relatie met alle leden van de lura en dat is heel positief. Weer een andere vraag is of de lura, die nu verspreid is over een groot gebied en daarmee een beetje een ongrijpbaar bestaan leidt, ergens een duidelijk herkenbare plek zou moeten krijgen: bijvoorbeeld een vleugel in de

boerderij van ons klooster? Daar zouden dan enkele mensen kunnen gaan wonen, terwijl anderen gewoon thuis wonen en werken. Daar zouden de samenkomsten kunnen zijn. Op dit moment is daar in de abdij geen draagvlak voor. Een factor daarbij is het feit dat het een geheel nieuwe en gemengde vorm is: met mannen en vrouwen. Daarmee wijk je ver af van het kloosterleven dat we uit de 19^e en 20^e eeuw kennen.'

Gemengde vormen

'Een lura is een tussenvorm van kluzenaarsleven en gemeenschapsleven. Een zwakkere vorm misschien, maar geen *ieder voor zich en God voor ons allen*. Het is wel een vorm die rekening houdt met het sterke individualisme van deze tijd, die individuele mensen op sleeptouw neemt en leert om als religieus in vrijheid te leven. Maar die ze ook een collectieve leefvorm aanreikt, namelijk van kluzenaars, die allemaal verschillende mensen zijn en toch een religieus leven delen. Ik begeleid al meer dan tien jaar een jaarlijkse ontmoeting van kluzenaars en kwam tot de vaststelling: er zijn geen twee kluzenaars hetzelfde. *Elke kluzenaar is, zoals elke engel, een soort op zichzelf*. Je zou kunnen zeggen dat het de opdracht van laurieten is om die eigenheid te ontdekken en daaraan trouw te zijn. In het vormgeven van de lura heb ik me laten inspireren door de Russische monnik Nil Sorski, die in de 15^e eeuw vanuit die enorme feodale kloosters in het oosten is begonnen met een heel arme en eenvoudige formule van lura. Het stichten van een kluzenaarsgemeenschap was voor hem een proces van herbronning: hij heeft ook veel teksten van de Griekse monastieke cultuur in het Russisch vertaald en voor zijn medebroeders toegankelijk gemaakt. Zo'n beweging maken wij nu eigenlijk ook door. De regel van Nil Sorski is trouwens ook in het Nederlands uitgegeven, in de reeks van de *Monastieke Cahiers van Bonheiden*, met een mooi voorwoord van André Louf.'

Benedictijnse variatie

‘Als we opteren voor een tussenvorm, een zwakkere vorm, dan doen we dat in het besef dat het cenobitische kloosterleven een veeleisend model is, een leven voor gevorderden. Benedictus heeft het in zijn regel als dé kloostervorm verheven en iedereen is hem daarin gevolgd. Maar in zijn eigen tijd was Benedictus eerder een uitzondering. Als we nu onderzoek doen naar die oude Italiaanse kloosterwereld, dan komen we een verrassende variëteit tegen en een soms ontstellende kleinschaligheid. Dat is iets wat je helemaal niet aanvoelt als je nu een bezoek brengt aan het grote en massieve klooster op de berg van Montecassino. Maar dat is dan ook een gebouw van na 1945 en het weerspiegelt een grootse en monolitische kijk op het kloosterleven. Het heeft voor mij enige tijd geduurd voordat ik op die plaats iets kon doen met mijn persoonlijke beeld van Benedictus: eigenlijk ben ik er om die reden jarenlang niet naartoe gegaan. Maar ónder die moderne tempel, in de oudste ruïnes en grondvesten van de abdij kom je Benedictus wel tegen. Hij was de abt die een kamer had bij de voordeur van dat eerste klooster. Hij was degene die de gasten ontving en als oudere en wijzere monnik een soort spilfunctie vervulde tussen gemeenschap en buitenwereld. En hij was ook de leraar die besloot het oude pagane heiligdom om te bouwen tot een christelijk klooster, dat als een lantaarn bovenop de berg zou schijnen en daarmee een zichtbaar teken zou zijn in de kerstening van de hele regio. Maar dat oudste klooster moet klein geweest zijn, al lag het dan op een magistrale plaats. Iets van die oorspronkelijke benedictijnse kleinschaligheid proef je nog wel in Subiaco, bij de grot waar Benedictus zelf als kluizenaar leefde en in het kloostertje dat ernaast aan de rotswand hangt gekleefd. Je kunt er ook iets van terugvinden in de vallei van Norcia, de geboortestreek van Benedictus. Het is heel interessant dat daar de resten van een Syrisch klooster zijn teruggevonden: hoogstwaarschijnlijk de plaats waar Benedictus zelf in de leer is gegaan. Kortom: ook de benedictijnse cenobitische traditie is gelaagd en grijpt terug op oude kluizenaarstradities en kleine monastieke nederzettingen. Ze is gevarieerder dan je zou

denken. Dat zie je ook aan een latere vernieuwing als Camaldoli, waar Romualdus streefde naar een synthese van cenobitisme en heremitisme. En natuurlijk ook aan de Chartreuse: begon ook Bruno niet met een kluizenaarsleven met een groep mensen die al benedictijns geschoold waren? Je ziet het vandaag de dag opnieuw: het is aan ons om een balans te vinden die bij onze tijd past.’

Charles van Leeuwen

Email: contact@charlesvanleeuwen.nl